

INTRODUCERE LA O ARHITECTURĂ A PARTICIPĂRII / *Introduction to Participatory Architecture*

Drd. arh. / *PhD c. Arch.*

Lorin NICULAE

lorin_c_niculae@yahoo.com

REZUMAT

Prezentarea propune o privire asupra programului de construire de locuințe sociale în așezări aflate în sărăcie extremă derulat de Fundația Soros România în perioada 2010-2011, program condus de autor. Pe lângă o enunțare foarte succintă a condițiilor și premiselor intervenției, sunt prezentate principiile și metodele care stau la baza realizării unei arhitecturi participative: modelul de jos în sus, împuternicirea și consolidarea comunităților, lucrul direct, de la egal la egal cu comunitatea, implicarea beneficiarilor în proiect încă de la primele faze de proiectare, flexibilitatea și capacitatea arhitecturii propuse de a evolua în timp și de a se adapta condițiilor de locuire, realizarea echipelor transdisciplinare și studiul identității culturale sunt doar câteva din instrumentele fără de care orice intervenție riscă să fie străină de comunitate și percepută mai degrabă ca opresivă decât necesară. Schimbarea de paradigmă în proiectarea locuințelor și eliberarea de modelul modernist, reprezintă mize actuale pentru crearea unei arhitecturi a interesului public în România.

ABSTRACT

The presentation brings an insight on the program of social housing in extremely poor settlements run by the Soros Foundation Romania over 2010 and 2011 (its program manager was the author himself). Along with a brief introduction of the conditions and premises of the intervention, there are explained the principles and methods of a participatory architecture: the bottom-up model, the empowerment and enablement of the communities, the direct, peer to peer work with the communities members, the involvement of the beneficiaries in the early phases of design, the flexibility and capacity to evolve and transform of the proposed architecture, the implementation of trans disciplinary teams and the study of the cultural identity are just few instruments sine qua non for a good intervention; without them, any intervention might be seen as oppressive rather than necessary. The change of the housing paradigm and getting rid of the modernist model represent a stake of the moment for creating an architecture of the public interest in Romania.

Cuvinte cheie: locuințe sociale, sărăcie extremă, excludiune socială, proiectare participativă, arhitectura participării

Keywords: social housing, extreme poverty, social exclusion, participatory design, participatory architecture

“Și dacă tu, chiar tu, nu ai putea dovedi că ai o casă?”
(Hernando de Soto)

Una dintre cele mai presante probleme urbanistice la nivel mondial și, cu precădere, la nivel național, este locuirea pentru categoriile de persoane aflate în sărăcie și, mai ales, în sărăcie extremă.

Creșterea demografică globală are loc mai ales în mediile defavorizate, acolo unde resursele sunt puține sau lipsesc. Pe lângă excluziunea socială provocată de sărăcie, grupurile defavorizate nu pot accesa servicii de bază și, ceea ce interesează în cadrul cercetării, nu au acces la arhitectura practică de arhitecți, cu repercusiuni directe asupra calității mediului construit și a vieții. Deja, în 1995, jurnalul *Philadelphia Inquirer* afirma că doar 2% din populația care cumpără locuințe lucrează direct cu un arhitect.¹ În 2012, o presiune socială enormă este constituită pe glob, dar foarte pregnant și în România, de explozia unui mediu construit precar, de expansiunea fără precedent a ghetourilor, a slum-urilor, a mahalalelor, a zonelor construite aflate în sărăcie extremă și care, oricum s-ar numi ele într-o parte sau alta a lumii, provoacă disperarea autorităților publice locale, a locuitorilor din mediul urban și rural confrunțați direct cu această problemă. Arhitectura practică (în măsura în care adăposturile improvizate) pune probleme serioase de stabilitate și de sănătate a utilizatorilor. Nu în ultimul rând, copleșește prin volum, întindere și expansiune.

În acest context, în ultimele decade, a devenit imperios necesar ca arhitectura să-și redefinească domeniul de acțiune, să devină o arhitectură a schimbării care să aibă relevanță nu numai în plan estetic ci și etic, social. O arhitectură care este bună din punct de vedere al calității design-ului și standardelor profesionale trebuie în mod necesar să facă bine unui număr cât mai mare de utilizatori, să

“What if you can’t prove you had a house?”
(Hernando de Soto)

One of the most pressing urban planning issues of the world, and particularly of each country, is the urban housing for people in poverty and especially for people in extreme poverty.

The global demographic growth happens mostly in disfavoured areas, where resources are scarce or absent. Besides social exclusion caused by poverty, disadvantaged groups cannot access basic facilities and, as far as the study is concerned, they do not have access to the architecture made by architects, with direct impact on the quality of built environment and on the quality of life. As early as 1995, Philadelphia Inquirer newspaper declared that only 2% of the population who bought houses consulted an architect.¹

In 2012, an enormous global social pressure, which particularly affected Romania was caused by the explosion of a precarious built environment and the unprecedented expansion of ghettos, slums, suburbs or extremely poor housing areas, which, however called in one part of the world or another, they cause local authorities’ despair and urban and rural inhabitants’ as well, people who are directly confronted with this issue. Current architecture (as far as improvised shelters can be called so) raises some serious stability and health problems for its users. Last, but not least, its volume and expansion are overwhelming.

Given this situation, during the last decades there has been an imperative need for architecture to redefine its field of action, to become an “architecture of change”, not only esthetically but also socially and ethically relevant. An architecture which is good as far as design quality and professional standards are concerned, must satisfy as many users as possible, it

fie permeabilă și flexibilă. Această arhitectură mută accentul de pe proiectarea construcției pe proiectarea unui sistem de relații economice, politice și sociale capabile să producă schimbarea cadrului construit din sărăcie extremă și, odată cu el, să schimbe în bine comunitățile foarte sărace, material și social.

Este momentul ca arhitectura *mainstream* să ia în considerare „fața nevăzută” a profesiei și să caute resursele și energia necesară pentru a se implica în mod responsabil în ceea ce urmează să devină fondul construit predominant. Este momentul să caute soluții reale la probleme reale. A menține discursul arhitectural la un nivel elitist și, de multe ori, pur conceptual sau formal, în România anului 2012, echivalează cu discuția episcopilor despre sexul îngerilor, atunci când tunurile otomane bombardau Constantinopolul.

Această lucrare este și un semnal de alarmă. În lipsa unei implicări active a arhitecților în dezvoltarea fondului construit pentru grupurile aflate în sărăcie extremă, alți vectori preiau această problemă. Este vorba de autoritățile locale care, în căutare de soluții și lipsite de know-how, încearcă soluții autoritare, chiar totalitare care, departe de a rezolva nevoia, o adâncesc.

Articolul de față își propune să furnizeze o privire de ansamblu asupra arhitecturii sociale destinate celor extrem de săraci, din mai multe perspective: istorică, socială, politică și culturală. În același timp, studiul își propune să analizeze geneza acestui fenomen arhitectural la nivel mondial, teoriile care au stat la baza acestuia și evoluția lor în timp, metodele și mijloacele utilizate în diverse circumstanțe socio-economice. Studiul furnizează, totodată, un cadru metodologic pentru construirea de locuințe sociale în așezări sau zone omogene de așezări marcate de sărăcie extremă, prin prisma principiilor dezvoltării durabile. Deja (într-o propoziție relativ scurtă) am enunțat câteva idei ce se cer lămurite. În primul rând,

must be permeable and flexible. Rather than creating blueprints for buildings, this architecture puts the emphasis on creating an economical, political and social network, capable of changing built environment in areas with extreme poverty and also changing the communities themselves as far as their social and material poverty is concerned.

It is time for mainstream architecture to take into consideration “the unseen face” of the profession and start looking for the necessary resources and energy to take part with responsibility in what is to become the prevalent built environment. It is time for it to provide real solutions to real problems. Maintaining the architectural speech at a topnotch or in many cases purely conceptual level in Romania in 2012 is similar to bishops’ debate on angels’ gender while Constantinople was being attacked by the Ottoman cannons.

This paper is also an alarm bell. In the absence of an active involvement of architects in developing the built environment for people in extreme poverty, other factors take over the problem. These are the local authorities who, in search for a solution and lacking that know-how, go for authoritative solutions, which far from feeding the need, amplify it.

This article’s purpose is to present a whole picture of social architecture in extreme poverty from a historical, political, cultural and social point of view. At the same time this study intends to analyze the genesis of the worldwide architectural phenomenon, the fundamental theories and their evolution in time, the methods and the means used in different social and economic circumstances. Last but not least, it provides a methodological environment for the construction of social houses in homogeneous settlements in extreme poverty, from the point of view of a lasting development. I have mentioned so far (in quite a few words) some issues that need to be explained. First of all, why is it necessary to build

de ce este nevoie să se construiască locuințe sociale în astfel de așezări? Și, în măsura în care se construiesc, de ce este neapărată nevoie de un cadru metodologic? Ce este locuința socială și care sunt condiționările care acționează atunci când un program de construire de locuințe sociale trebuie implementat în sărăcie extremă? În fine, cum se poate aplica „dezvoltarea durabilă” în condițiile sărăciei extreme? Voi încerca, în cele ce urmează, să răspund acestor întrebări, explicând termenii care au un înțeles specific în cadrul lucrării de față și ilustrând enunțul teoretic cu componenta practică acolo unde acesta a fost aplicat și validat prin experiență directă. Articolul 25 din Declarația Drepturilor Omului, aliniatul 1, precizează că: „Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; (...)”² integrând accesul la locuire în sistemul de factori care determină performanța socială a oamenilor și familiilor.

Încă din 2007, Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene consfințește, la articolul 34, alineatul 3) faptul că: „Pentru a combate marginalizarea socială și sărăcia, Uniunea recunoaște și respectă dreptul la asistență socială și la asistență în ceea ce privește locuința, destinate să asigure o viață demnă tuturor celor care nu dispun de resurse suficiente, în conformitate cu normele stabilite de dreptul Uniunii și de legislațiile și practicile naționale.”³

Pe 21 ianuarie 2010, Comisia Europeană și Președinția spaniolă a UE au lansat „Anul european 2010 de luptă împotriva sărăciei și excluderii sociale”. Cu această ocazie, comisarul european pentru ocuparea forței de muncă, afaceri sociale și egalitatea de șanse, Vladimír pidla, a reliefat că „în Europa, o persoană din șase trăiește cu greu de pe o zi pe alta, dar sărăcia ne poate afecta și pe noi, ceilalți, societatea noastră

social houses in these settlements? And as long as they are built, why this need for a methodological environment is indispensable? What does social housing mean and what are the conditions for implementing a social houses construction program in extreme poverty? And eventually how can “lasting development” apply to extreme poverty? I am going to try to answer these questions, explaining the terms which have a specific meaning in this paper and illustrating the theoretical statement with its practical part where it has been applied and validated by personal experience.

The Universal Declaration of Human Rights, article 25 (1) says that “Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing and medical care and necessary social services, (...)”² including the access to housing in the system of factors that influence the social performance of people and families.

As early as 2007, Charter of Fundamental Rights of the European Union sanctions in article 34 (3) that: “In order to combat social exclusion and poverty, the Union recognises and respects the right to social and housing assistance so as to ensure a decent existence for all those who lack sufficient resources, in accordance with the rules laid down by Community law and national laws and practices.”³

On 21st of January 2010, European Commission and Spanish presidency of EU launched “2010 European Year for Combating Poverty and Social Exclusion”. On this occasion European Commissioner for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Vladimír pidla, pointed out that “one out of six persons in Europe has a hard time living from one day to another, but poverty can affect us, too, the other ones — and our whole society. The majority of weapons against poverty are national, but three

în întregul ei. Majoritatea instrumentelor de combatere a sărăciei se află la nivel național, dar trei sferturi dintre europeni se așteaptă la ajutor și din partea UE. Anul european plasează această problemă pe prima pagină a agendei, pentru ca întreaga Europă să își unească forțele în lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale”⁴.

Aceste declarații arată că, din punct de vedere politic, nevoia de a interveni în situații de sărăcie extremă este conștientizată și asumată. Angajamentele președinției UE au generat linia politică la nivelul Parlamentului European și Comisiei Europene în vederea combaterii sărăciei prin alocarea de linii de finanțare. Începând cu 2014, acestea vor include și locuirea, privită atât sub aspect etic, ca premisă pentru ameliorarea unor situații sociale, dar și economic.

În acest context politic, social și economic, devine vital pentru România anulul 2012 să fie capabilă să absoarbă în mod corect fondurile structurale destinate accesului la locuire pentru categoriile defavorizate, a căror accesare și gestionare va fi, conform principiului subsidiarității, de competența autorităților publice locale. Acestea vor fi nevoite ca, pentru a accesa fondurile europene, să elaboreze politici locale de locuire, din postura de reglementator (ca și până acum), dar și de implementator. Însă posibilitatea de a absorbi fondurile structurale destinate locuirii nu înseamnă automat și capacitatea autorităților locale de a concepe și redacta proiecte eligibile, neexistând o metodologie, un îndrumar și nici un model de intervenție asupra locuirii.

Această lipsă predisune autoritățile publice locale la luarea unor măsuri greșite, nu din rea-voință, ci din necunoașterea tehnicilor eficiente de intervenție la acest nivel, în România neexistând un fond construit semnificativ care să poată motiva un răspuns adecvat problemei. Cele câteva exemple pozitive, insuficient mediatizate, reprezintă doar o picătură într-un ocean și este foarte puțin probabil ca autoritățile din Constanța să aibă acces la experiențele din Sărulești

quarters of the Europeans expect support from the EU, too. The European Year puts this issue on the first page of the agenda, as for the whole Europe to unite in the battle against poverty and social exclusion”⁴

These statements show that, from a political point of view, the need of intervention in situations of extreme poverty is known and assumed.

The commitment of the EU presidency generated the political line at the level of the European Parliament and of the European Commission for combating poverty by allocating financing lines. Starting with 2014, these will also include housing, under the ethical aspect, as a premise for the improvement of social and economic aspects.

Given this political, social and economic environment, it becomes crucial for Romania in 2012 to be capable of absorbing correctly the structural funds on affordable housing for disfavoured categories, whose access and administration will be attributions of public local authorities, in accordance with the principle of subsidiarity. In order to have access to the European funds, they will have to work out local housing politics, as regulators (as they also did until now), and also as implementers. However the possibility of absorbing structural funds for housing does not necessarily mean the local authorities' capacity of creating and drawing up eligible projects, without a methodology, a guide-book or an intervention model for housing.

This certain lack makes public local authorities liable to making the wrong decisions, not out of bad intent, but because of the ignorance of the efficient techniques at this level, as there is not a significant built environment in Romania, able to give an adequate answer to the problems. A few positive examples, insufficiently made public, are a drop in the ocean and it is very unlikely that authorities of Constanța had access to experiences of Sărulești

Vânători, jud. Neamț, 2010 / Vânători, Neamț county, 2010

(jud. Călărași), de exemplu. Iar preluarea unor exemple de bune practici din mediul rural și încercarea de a adapta metodologia la contextul urban se pot dovedi nefolositoare, iar rezultatul incert.

De altfel, așa cum voi arăta pe parcursul articolului, fiecare situație de intervenție urbană în sărăcie extremă necesită o analiză individuală și extrapolarile neverificate sunt riscante. Existența unui model de intervenție este cu siguranță necesară pentru a îndruma și coordona o intervenție, dar nu sub forma unui set de norme imuabile obligatoriu de respectat, ci prin crearea unei matrici de principii și metode aplicabile fiecărei situații în parte.

(Călărași county) for example. What is more, assuming some successful examples from rural areas and adapting them to an urban methodology can end up as a useless attempt with an uncertain result.

However, as I am going to prove in this paper, each intervention in urban areas with extreme poverty needs an individual analysis and unverified extrapolations can be risky. There is a need, without any doubt, for an intervention model in order to manage and guide an intervention, but not as an immutable and rigid set of rules, but as a matrix of principles and methods applicable to each individual situation.

Bălțești, Ursărie,
jud. Prahova, 2007 /
*Bălțești, Bear leaders gipsy
community,
Prahova county, 2007*

Proiectarea și execuția unor locuințe adecvate, înțelegând prin aceasta o locuință conform legislației și normelor în vigoare, nu va fi privită ca o premisă pentru dobândirea unui nivel de viață acceptabil. Nu ajunge să construiești o casă pentru ca ea să și funcționeze. Doar un mod de trai bazat pe producerea de bunuri materiale poate să susțină o locuire normală și, de aceea, vom încerca să implementăm în comunitățile studiate un *empowerment*, o „consolidare a potențialului de acțiune”, definit ca fiind „acțiuni pentru sporirea stocului de capital uman la nivelul actorilor implicați în vederea creșterii șanselor de contribuție eficientă la realizarea proiectelor de dezvoltare”, prin aplicarea unor programe judicioase de intervenție asupra locuirii.”⁵

În fapt, aceasta este una din mizele studiului de față: schimbarea metodelor de intervenție folosite la ora actuală în România în condițiile locuirii în sărăcie extremă. Locuirea și intervenția asupra ei pot fi un motor pentru integrarea urbană și socială a comunităților afectate, așa cum vom demonstra pe parcursul cercetării. Doar lăsând în teritoriu o comunitate cu potențial de acțiune consolidat, după desfășurarea programului de construire de locuințe sociale, se poate garanta viitorul acelor familii și acelor locuințe, se poate garanta sustenabilitatea intervenției și dezvoltarea durabilă a așezării, pentru că a avea o locuință înseamnă:

- securitate financiară pentru familie, deținând un bun a cărui valoare crește în timp (mai ales în condițiile achitării ratelor în mai puțin de 10 ani);
- crearea premiselor ca familiile să acționeze responsabil în raport cu mediul;
- posibilitatea stabilizării periferiilor și întărirea comunităților;
- posibilitatea de a dobândi o slujbă pentru a putea plăti ratele/ chiria.⁶

Creating and building suitable houses, by suitable meaning in accordance with current standard and legislation, will not be seen as a premise for reaching an acceptable standard of living. Building a house does not necessarily make it functional. Only an existence based on material goods production is able to sustain a normal living and therefore we are going to try to implement in the communities for study an empowerment, a “consolidation of the potential of action”, defined as “certain actions for improving the stock of human capital at the level of people involved with a view to increasing the chance of an efficient contribution to the accomplishment of the development projects”, by applying some judicious intervention programs in housing.”⁵

In fact, this is one of this study’s stakes: changing the current methods of intervention in Romania in areas with extreme poverty. Housing and intervention in housing can be an engine for urban and social integration of the affected communities, as I am going to prove in my research. After the development of social houses construction program, the future of the families and houses, the intervention’s sustainability and the lasting development can only be guaranteed by leaving in the territory a community with a strong potential of action, because having a house means:

- *having financial security for the family, owning a real estate whose value increases in time (especially when paying the installments in less than 10 years);*
- *creating the premise for families to act in a responsible manner towards the environment;*
- *the possibility of stabilizing the outskirts and consolidating the communities;*
- *the possibility of getting a job for paying the installments/ rent.⁶*

Therefore, I am going to present in this research the antithesis between social participatory architecture

De aceea, pe parcursul cercetării voi prezenta arhitectura sociala participativă în antiteză cu arhitectura autoritară practică la nivel de locuințe de masă și cu tendințele acestora în contextul radicalizării discursului politic referitor la resursele administrațiilor și posibilităților eficiente de a „rezolva” problema locuirii în sărăcie extremă.

Așa cum am menționat, accentul cercetării va fi pus pe locuire, ca o condiție *sine qua non* a vieții, fără a nesocoti însă implicațiile pe care o intervenție asupra locuirii le are asupra țesutului urban/ rural în integralitatea lui, precum și modul în care locuirea influențează și este influențată de ceilalți factori socio-urbani care acționează în teritoriu. Caracteristicile distincte ale modului de locuire al populației aflate în sărăcie extremă trebuie să genereze un răspuns arhitectural capabil nu numai de a răspunde necesităților și nevoilor unei locuiri adecvate, ci și de a modela comportamentele utilizatorilor. Într-adevăr, este inutil, de exemplu, să construiești o baie pentru niște oameni care nu au folosit niciodată una, fără a dubla construirea cu un program educațional adecvat.

Am arătat deja de ce este vital ca astfel de programe să demareze cât mai curând și am schițat poziția noastră activă și teleologică în vederea combaterii sărăciei, prin desfășurarea de programe de construire de locuințe sociale care, pentru a fi eficiente, trebuie să conțină obligatoriu răspunsul la patru provocări:

- aplicarea unei soluții de intervenție optime din punct de vedere urban și arhitectural;
- asigurarea unui sistem de asistență financiară;
- crearea unui sistem de validare democratică a eligibilității beneficiarilor;
- crearea unui sistem de preluare în folosință și exploatare a locuințelor.⁷

O caracteristică fundamentală a procesului este că nu se lucrează cu individualități (așa cum arhitectul

and authoritative architecture for mass housing with its tendencies in the context of radicalization of the political speech on administrative resources and efficient possibilities of “solving” the problem of living in extreme poverty.

As I have already mentioned, the emphasis of the research will be on housing, as a sine qua non condition of life, without ignoring the implications of housing interventions in urban/rural tissue in its wholeness, as well as the way housing influences and is being influenced by other social and urban factors which operate in the territory. Distinct characteristics of the way population in extreme poverty lives should generate an architectural response capable not only to answer to the needs of proper housing, but to mould the users’ behaviour. Indeed, building a bathroom for people who have never used one, for example, is useless without building a proper educational program.

I have already shown why it is crucial to start these program as soon as possible and I have explained our active and teleological position in fighting poverty, by developing social houses construction program which must contain the answer to four challenges, in order to be effective:

- *the application of the best intervention solution from the urban planning and architectural point of view;*
- *the guarantee for a financial assistance system;*
- *the creation of a system of democratic validation of beneficiaries’ eligibility;*
- *the creation of a system of exploitation and taking use of houses.⁷*

A fundamental characteristic of the process is that it does not involve individualities (as the architect traditionally discusses with a client), but communities. One of the errors of first years’ practice was negotiating the problem individually, only with the

tratează, în mod tradițional, cu un client), ci cu comunități. Una din erorile comise în primii ani de exercițiu a fost tratarea problemei individual, doar cu beneficiarii direcți ai locuințelor sociale, fără a antrena întreaga comunitate în proces. Consecința a fost segregarea comunității în „norocoși” și „mai puțin norocoși”. O alta a fost neimplicarea totală a beneficiarilor în procesul de construire, antrenând o pasivitate a acestora și transformând comunitatea într-una asistată.

Prin corectarea acestor erori și demonstrarea practică a succesului metodelor folosite, *ipoteza cercetării este că programele de construire de locuințe sociale în așezări aflate în sărăcie extremă trebuie să urmeze principiile arhitecturii sociale participative. Arhitectul care proiectează în astfel de situații trebuie să fie arhitect social.* Este vorba, nici mai mult, nici mai puțin decât de o schimbare de paradigmă a practicii arhitecturale.

În paradigma actuală, evoluția unui proiect de construire de locuințe sociale pentru beneficiari aflați în sărăcie extremă pornește de la încercarea de a eradică o așezare cu un fond construit aflat în sărăcie extremă și care reprezintă o problemă pentru autoritatea publică locală. Odată luată decizia la nivelul primăriei, aceasta comandă un PUZ unui birou de urbanism care va prelua tema de la autoritatea locală, folosind pentru proiect terenul pus la dispoziție de aceasta. Urmează procedurile de avizare, detalierea de arhitectură, autorizația de construire, proiectul tehnic, licitația cu antreprenorii și construirea efectivă a cartierului de locuințe sociale, urmată de strămutarea voluntară sau nu a săracilor din slum în noul cartier.

Practic, autoritatea publică locală este și beneficiarul și finanțatorul proiectului, iar acesta nu poate decurge decât în termenii stabiliți de aceasta. Nivelul de control și autoritate de-a lungul intervenției este extrem de ridicat, iar rolul urbanistilor și arhitecților

direct beneficiaries of the social houses, without involving the whole community in the process. As a result the community segregated in “lucky ones” and “less lucky ones”. Another consequence was the total lack of involvement of the beneficiaries in the process of building, stimulating their passivity and making the community an assisted one.

By rectifying these errors and practically demonstrating the success of these methods, the hypothesis of the research is that social houses construction programs in areas of extreme poverty must follow the principles of social participatory architecture. The architect working in these conditions has to be a social architect. It is about, neither more or less, a change of paradigm of the architectural practice.

In the actual paradigm, the development of a social housing construction project for beneficiaries in extreme poverty starts with the attempt of eradicating a settlement with a built environment in extreme poverty which represents an issue for local public authority. Once the town hall makes the decision, it orders a local urban planning to an urbanism office, which will take over the project from the local authority, using the area placed at its disposal. Then there are approval procedures, the architectural details, the authorization for construction, the technical project, the bid with the entrepreneurs and the actual construction of the social houses, followed by the freewill or authoritative resettlement of the poor from the slum to the new neighbourhood.

Actually, local public authority is both the beneficiary and the financier of the project, which develops only by the rules it has established. The level of authority and control during the intervention is extremely high, and the role of urban planners and architects is

implicați rămâne marginal, având în vedere bugetul extrem de limitat al unor astfel de acțiuni. Este urmat modelul tipic „de sus în jos”, ierarhizat și piramidal. De partea cealaltă, arhitectura socială participativă propune în primul rând pornirea „de jos în sus” prin procesul democratic al consultării cetățenilor care urmează să fie implicați în proiect. Chiar dacă autoritatea publică locală poate fi inițiatorul proiectului, procesul consultativ implică crearea unei rețele de decizie, a unui consorțiu de decidenți în care urbanismul și arhitectul au un cuvânt mult mai greu de spus. De altfel, arhitectul poate să demareze singur un astfel de proiect, aducând comunității ideea de schimbare și lucrând împreună cu aceasta la proiect. În această situație el devine un arhitect social. Ipoteza enunțată implică un corolar mai puțin evident și care, chiar în cadrul practicii, a fost dificil de devalat. Încercând o soluționare a locuirii în sărăcie extremă și confruntându-mă, mereu, cu bugete mici⁹, am căutat într-o primă etapă să găsesc formule de locuit minime pentru familiile cuprinse în program. De altfel, aceasta a fost o căutare a arhitecților de când a început să se proiecteze pentru categorii defavorizate, s-a decantat în cuprinsul lucrărilor C.I.A.M. II¹⁰, prin conceptualizarea „spațiului existenței minime”, a lui *existenzminimum*, ajungând în contemporaneitate sub forma „locuirii extreme”, a lui *extreme housing*, formulată de arhitecții americani Deborah Gans și Matthew Jelacic, în încercarea rezolvării locuirii de urgență pentru refugiații din Bosnia. Locuința socială nu este și nu trebuie să fie o locuință de urgență. Chiar dacă bugetul unui proiect nu permite construirea unei locuințe sociale noi pentru o familie cu 12 membri, este importantă căutarea construirii unui minimum care să poată oferi adăpostirea necesară, concomitent cu oferirea unui potențial de dezvoltare maxim și accesibil pentru beneficiarii proiectului.

secondary, given the extremely low budget for this kind of actions. The typical hierarchical pyramidal model “from top to bottom” is followed.

On the other hand, social participatory architecture suggests in the first place starting “from bottom to top” through the democratic process of consulting the citizens who are to be involved in the project. Even if the local public authority could be the initiator of the project, the consultative process involves a decision network, a consortium of people who make the decisions, where urban planners and architects have a more important word to say. Besides, the architects can start by themselves this kind of project, bringing the idea of change to the community and working on the project together with the people. Given these circumstances, they become social architects.

*This hypothesis involves a less obvious corollary which, during practice, was difficult to “unveil”. Trying to ameliorate the living in extreme poverty and always confronting with low budgets⁹, I tried in a first stage to find minimal living formulas for the families included in the program. Anyway, this has been the architects’ pursuit ever since the activity of building for the disfavoured categories started, it decanted during the C.I.A.M. II¹⁰, by conceptualization of *existenzminimum*, becoming nowadays extreme housing, formulated by the American architects Deborah Gans and Matthew Jelacic, in their attempt of solving the issue of emergency housing for the refugees in Bosnia.*

But social housing is not and it should not be an emergency housing. Even if the budget does not allow the building of a new social house for a family of 12 members, it is important to build the minimum that can offer the necessary shelter, together with offering a maximum developing potential, accessible for the users of the project.

Paradigma normativă	Autoritatea publică locală <i>Rezolvă problema</i> <i>Profit</i> <i>Finanțare</i>	Arhitect <i>Normativitate</i> <i>Standardizare</i> <i>Prescriere</i>	Antreprenor <i>Calitatea execuției</i> <i>Producție centralizată</i> <i>Rentabilitate</i>	Utilizator <i>Consum</i> <i>Lipsă de posesie</i> <i>Conformitate</i> <i>Anonimat</i>
Intervenție	TEMA	PROIECT	EXECUȚIE	LOCUINȚĂ
Paradigma participativă	Utilizator & Arhitect <i>Analiza nevoilor existente și proiective</i> <i>Managementul resurselor</i>	Utilizator & Arhitect <i>Adaptabilitate</i> <i>Flexibilitate</i> <i>Indeterminare</i> <i>Diversitate</i>	Utilizator & Arhitect & Antreprenor <i>Participare</i> <i>Construire progresivă</i> <i>Producție descentralizată</i>	Utilizator <i>Dezvoltare</i> <i>Posesie</i> <i>Autoreferențiere</i> <i>Unicitate</i>

Tabel ilustrând etapizarea unui proiect de construire de locuințe sociale în cele două paradigme

Astfel, corolarul desprins din ipoteză este că *“Locuință socială în sărăcie extremă este un organism viu, a cărui naștere înseamnă adăpostirea, iar creștere înseamnă adaptarea la nevoile familiei și la modul de locuire preferat de către utilizatori. Locuința trebuie proiectată astfel încât să conțină în nuce posibilitatea creșterii. Locuință socială în sărăcie extremă trebuie să fie o locuință evolutivă.”*

Thus, the corollary that can be deduced from the hypothesis is that “The social house in extreme poverty is a living organism; its birth means offering shelter; its growth means adapting to the family’s needs and to the way of living preferred by users. The house must be designed so as to contain in nuce the possibility of growth. The social house in extreme poverty must be an evolutive house.”

Normative paradigm	Local public authority <i>Solves the problem</i> <i>Profit</i> <i>Funding</i>	Architect <i>Normativity</i> <i>Standardization</i> <i>prescription</i>	Entrepreneur <i>Quality of execution</i> <i>Centralized production</i> <i>Lucrativeness</i>	User <i>Consumption</i> <i>Lack of possession</i> <i>Concordance</i> <i>Anonymity</i>
Intervention	THEME	PROJECT	EXECUTION	HOUSE
Participatory paradigm	User & Architect <i>Analysis of existing and projective needs</i> <i>Resource management</i>	User & Architect <i>Adaptability</i> <i>Flexibility</i> <i>Indetermination</i> <i>Diversity</i>	User & Architect & Entrepreneur <i>Participation</i> <i>Progressive building</i> <i>Decentralized production</i>	User <i>Development</i> <i>Possession</i> <i>Self-referentiality</i> <i>Uniqueness</i>

Table showing the stages of a building project for social houses in the two paradigms.

Spre deosebire de practica locuinței sociale care vine de obicei să se insereze într-un mediu neconstruit, generând dezvoltările de cartiere sociale pe care le evocam mai devreme, situația prezentei lucrări este diferită. Locuința socială pe care o propunem se inserează într-o așezare existentă aflată în sărăcie extremă, pe o parcelă existentă sau nou trasată, lângă o casă improprie locuitului, într-un țesut urban

The situation described in the present work is opposed to the practice of inserting the social house into a barren environment, inducing the development of social quarters that we evoked earlier on. The social house that we propose is inserted into an existing environment of extreme poverty, on an existing allotment or on a newly delimited one, near a house that is unfit for living, into an urban tissue

cel mai adesea destructurat. Permițându-ne un excurs, deși de preferat, așa cum vom vedea pe parcursul lucrării, această situație în țesut existent este uneori imposibilă, atunci când o comunitate a ocupat un teren impropriu locuirii (fie poluat, fie cu risc de inundații, alunecări de teren etc), acest lucru antrenând relocarea familiilor.

Ce se întâmplă atunci când construiești pentru un utilizator generic, ale cărui nevoi le cunoști la nivel de anchetă și al cărui mod de locuire poți, cel mult, să-l observi și să-l studiezi, eventual să-l experimentezi, dar niciodată să-l trăiești organic? Există riscul ca locuințele sociale proiectate să nu corespundă nevoilor de locuire, concepțiilor și judecăților rezistente, înrădăcinate, cu privire la locuire ale utilizatorilor și atunci mecanismul de adaptare la

that is in most cases unstructured. I would like to add that although inserting the social house into an existing web is the better solution, in some cases — as we shall see later in this paperwork — it proves to be impossible, when a community has occupied a land unfit for living (exposed to pollution or to the risk of flood or of landslide, etc.), thus making it necessary to relocate the families.

What happens when you build for a generic user, whose needs you come to know only as a result of an inquiry and whose way of living you can at the most observe and study or possibly experiment, but never live organically? There is the risk that the social houses designed do not correspond to the housing needs, to the housing concepts and judgments rooted in the mind of the users, which will result in

Propunerea primarului Radu Mazăre pentru rezolvarea problemei lipsei de locuințe sociale în municipiul Constanța. Urmează să fie amplasate în 2012, într-o primă etapă, 1000 de containere în cartierul Tomis Nord. Preluare <http://lideruldeopinie.ro/41525/modulul-social> și <http://www.stiri.com.ro/stire-4212/case-sociale-de-8-milioane-euro.html> Locuința socială devine "modul social". ⁸

The proposal of Mayor Radu Mazăre for solving the lack of social houses in Constanța city. In a first stage 1000 containers will be placed in Tomis Nord district in 2012. From <http://lideruldeopinie.ro/41525/modulul-social> and <http://www.stiri.com.ro/stire-4212/case-sociale-de-8-milioane-euro.html> Social housing becomes "social mode".⁸

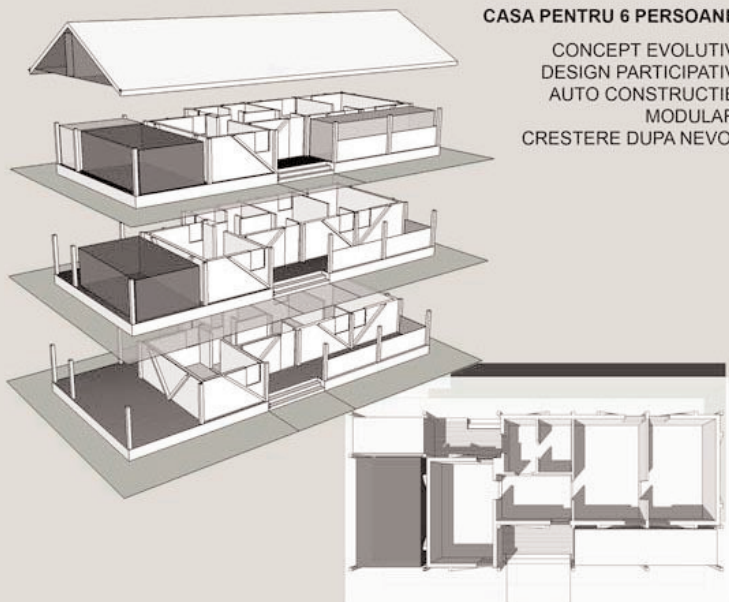
nevoi să fie unul devastator din punct de vedere arhitectural. De aceea, modelarea ce urmează a fi propusă trebuie să țină cont, în mod necesar, de prezența acestei matrici cognitive, specifice colectivităților unde se intervine. Necunoașterea ei ar însemna acceptarea unei posibile ineficiențe a demersului arhitectural și social, istoria confirmând faptul că, ori de câte ori intervenția arhitecturală nu a fost generată de nevoile sociale ale potențialilor utilizatori, ea nu a reușit să-i modeleze, ci a sfârșit prin a fi adaptată în conformitate cu tradițiile, obiceiurile și, nu în ultimul rând, rolului și utilității pe care aceștia îl conferiseră locuinței. Mai mult, o arhitectură alogenă, impusă, poate fi percepută de potențialii utilizatori ca restrictivă, rezultatul imediat fiind distrugerea ei sau alterarea acesteia până la limita dincolo de care nu mai răspunde cerințelor pentru care a fost gândită. A fost cazul intervenției din Pessac, care l-a făcut pe Le Corbusier să constate, probabil cu amărăciune, că „*L'architecture a tort, c'est la vie qui a raison*”.¹¹ A fost, de asemenea, cazul ghetourilor contemporane, refuzate de utilizatorii pentru care fuseseră concepute (Zăbrăuți, Frații Făgărășanu, Iacob Andrei, Perșani, Faur poarta 4, pentru a nu denumi decât câteva ghetouri bucureștene vizitabile).

Să fii arhitect social nu înseamnă să renunți la practicarea profesiei pentru a proiecta cotețe ci, dimpotrivă, să o practici astfel încât să schimbi în bine lumea în care trăiești. Poate părea naiv dacă n-ar fi adevărat. În contextul crizei actuale a creditării, mulți arhitecți au fost nevoiți să-și închidă birourile de proiectare din lipsă de comenzi. Dacă în anii ce urmează locuințele sociale o să însemne numai contracte foarte profitabile ale primăriilor cu furnizorii de containere sau elemente prefabricate, atunci vom asista la amputarea arhitecturii românești

*the fact that the mechanism of adapting to the needs may prove devastating from the architectural point of view. That is why the approach that we propose will necessarily take into account the existence of a cognitive matrix specific to the respective community. Not being familiar with this cognitive matrix would imply accepting a possible inefficiency of the architectural and social enterprise, history confirming that, each time the architectural intervention was not generated by the social needs of the potential users, it did not end in making the users adapt, but it ended in being adapted to the tradition, habits of the users and, last but not least, to the role and utility that the users conferred to the concept of housing. Moreover, an allogenic, imposed architecture may be perceived by the potential users as restrictive, the immediate result being its destruction or else its alteration to the limit of it failing to respond to the demands it was initially created to meet. This is what happened to the intervention in Pessac, which made Le Corbusier conclude, most probably with a bitter taste, that “*L'architecture a tort, c'est la vie qui a raison*”.¹¹ That was also the case of the contemporary ghettos, which were refused by the users they had been created for (Zăbrăuți, Făgărășanu Brothers, Iacob Andrei, Perșani, Faur gate 4, to enumerate only a few of the ghettos that can be visited in Bucharest).*

To be a social architect does not mean to give up practicing your profession in order to design cages but, on the contrary, it means practicing it so as to change the world you live in for the better. It may seem naive if it weren't true. In the context of the present credit shortage, many architects had to close their offices for lack of orders. If in the years to come social houses will mean only very profitable contracts between the municipality and the suppliers of containers or of prefabricated parts, then we shall witness how the very important sector of social

SARULESTI (JUDETUL CALARASI)

CASA PENTRU 6 PERSOANE

CONCEPT EVOLUTIV
DESIGN PARTICIPATIV
AUTO CONSTRUCTIE
MODULAR
CRESTERE DUPA NEVOI

FUNDAȚIA SOROS ROMÂNIA

PROGRAMUL "VECINUL MEU ROM"

CONSTRUIRE DE LOCUIRE IN ASEZARI AFLATE IN SARACIE EXTREMA

*Concept ARHIPERA pentru o locuință socială evolutivă în Sărulești (jud. Călărași) /
ARHIPERA concept for an evolutive social house in Sărulești (Călărași county)*

de sectorul foarte important al locuirii sociale. Mai mult decât atât, astfel de soluții „radicale” generează segregare iar singurul efect pe termen lung este mutarea pungilor de sărăcie din centru spre periferiile orașelor, acolo unde se poate realiza o supraveghere, o coerciție și un control corespunzător, recuperând, în același timp, terenurile centrale valoroase imobiliar.

housing is cut off the body of Romanian architecture. More than that, such “radical” solutions generate segregation and the only long term effect is moving the poverty pockets from the center of the town to the outskirts, where the desired surveillance, coercion and control can be implemented, at the same time claiming the real estate valuable allotments at the center of the town.

*Concept ARHIPERA pentru o locuință socială evolutivă în Sărulești (jud. Călărași) /
ARHIPERA concept for an evolutive social house in Sărulești (Călărași county)*

Dacă, dimpotrivă, arhitecții își vor pune cizmele de cauciuc și vor face arhitectură acolo unde ea nu există, atunci arhitectura va începe să conteze nu numai ca un sector destinat elitelor (din ce în ce mai puține), ci și maselor sărace (din ce în ce mai numeroase), iar munca și efortul lor va contribui la diminuarea sărăciei. Această schimbare este necesară și posibilă.

If, on the contrary, the architects will put on their rubber boots and generate architecture where it does not exist, then architecture will start to matter not only as an elitary sector, but also for the poor (which became more and more numerous), and the architect's work and effort will contribute to diminishing poverty. This change is necessary and possible to make.

Exemplul negativ furnizat de primăria municipiului Baia Mare cu propunerea pentru realizarea de locuințe sociale înșiruite începând cu 2012. Este vorba de unități prefabricate de 2,5m x 6m ce oferă posibilitatea de a fi montate în trei variante: un singur modul, pentru o familie mică; două module pentru o familie mai numeroasă; trei module pentru familii extinse. Vedem aici o încercare autoritară de a crea spațiul existenței minime criticat de Giancarlo De Carlo în 1969 (vezi capitolul "Definirea paradigmei") în care o familie poate trăi în 15mp, având doar o ușă de acces, nicio fereastră și dormind în bucătărie. Preluare <http://www.ziarmm.ro/primaria-baia-mare-le-construieste-tiganilor-400-de-case-%E2%80%93-vezi-cum-arata-locuintele-noului-cartier-social-foto/>

The bad example made real by the municipality of Baia Mare by its proposal for social row houses to be implemented starting with 2012. They are prefabricated units of 2,5m x 6m that have three assembling alternatives: one module for a small family; two modules for a larger family; three modules for extended families. We can identify here the authority's attempt to create the minimal living space concept criticised by Giancarlo De Carlo in 1969 (see the chapter "The definition of paradigm") which states that a family can live in 15 square meters, with only one access door, no window and sleeping in the kitchen. From <http://www.ziarmm.ro/primaria-baia-mare-le-construieste-tiganilor-400-de-case-%E2%80%93-vezi-cum-arata-locuintele-noului-cartier-social-foto/>

În același timp, definind rolul arhitectului social în cadrul profesiei, dar și la nivelul raporturilor de putere, acesta este plasat în postura de mediator între vectori adesea opuși: pe de o parte, administrația care dorește să rezolve problema și săracii care ei înșiși sunt problema.

Arhitectul are rolul să înțeleagă ambele puncte de vedere, ambele sisteme de gândire și să furnizeze un răspuns arhitectural capabil să „deschidă limita”, să concilieze contrariile. Iar acest rol nu este imposibil câtă vreme opoziția vectorilor este dată de

At the same time, in defining the social architect within the frame of his profession and at the level of power relation, he is a mediator between often opposed vectors: on the one hand – the administration, who wants to solve the problem; on the other hand – the poor people, who they themselves are the problem.

The architect's role is to understand the point of view and the thinking system of both parties and to supply an architectural solution capable of "opening the limit", of making opposites meet. And this role is not

inaccesibilitatea sistemelor de gândire opuse. Altfel spus, arhitectul este un intelectual al sferei publice a cărui activitate poate produce schimbare socială, iar o arhitectură bună face bine multora.

Această viziune mută arhitectul din sfera autorității în agora, în spațiul public definit de nevoile și aspirațiile comunităților. Nu este, cu siguranță, o decizie ușor de luat. Însă recompensa de a genera schimbare acolo unde aceasta pare imposibilă, de a aduce speranță acolo unde nu există niciuna și de a-ți pune toată creativitatea în joc pentru a face arhitectură cu foarte puțin, este una pe măsură.

Note

1 Bell, Brian, editor, *Good Deeds, Good Design: Community Service Through Architecture*, Princeton Architectural Press, New York, 2004, pag. 13

2 http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/declaratia_drepturilor_omului/, consultat la data de 22.11.2011

3 <http://eur-lex.europa.eu/ro/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303RO.01000101.htm>, consultat la data de 22.11.2011

4 http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|displayArticle/articleID_19234

/Eurostat-Aproape-un-sfert-dintre-romani-se-afla-la-limita-

Casa Kennedy, Florida, 1992, Samuel Mockbee preluare <http://samuelmockbee.net/work/architecture/kennedy-house/> Exemplu pozitiv de locuința socială în sărăcie extremă ca rezultat al practicării arhitecturii sociale participative /

The Kennedy House, Florida, 1992, Samuel Mockbee, from <http://samuelmockbee.net/work/architecture/kennedy-house/> Positive example of social house in extreme poverty as a result of participatory social architecture.

impossible as long as the opposition of the parties involved is given by the inaccessibility of the opposed thinking systems. In other words, the architect is an intellectual of the administration who can induce change in the social sphere, and good architecture brings benefits to as many people as possible.

This approach transfers the architect from the authority sphere to the agora, to the public sphere defined by the community's needs and aspirations. It is definitely not an easy decision to make. But the reward of generating change where it seems impossible to happen, of bringing hope where there is none and of putting all your creativity to work for creating architecture out of extremely little, is well worth it.

Notes

1 Bell, Brian, editor, *Good Deeds, Good Design: Community Service through Architecture*, Princeton Architectural Press, New York, 2004, page 13

2 <http://www.un.org/en/documents/udhr/> consulted at Nov 22nd 2011

3 http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf consulted at Nov 22nd 2012

4 http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles|displayArticle/articleID_19234/Eurostat-Aproape-un-sfert-dintre-romani-se-afla-la-limita-saraciei.html, 23% of the Romanians were living at the edge of poverty in 2008,

saraciei.html: 23% dintre români erau la limita sărăciei în 2008, țara noastră fiind pe locul al doilea din UE privind riscul de sărăcie după Letonia (26%). Pe locul al treilea este Bulgaria (21%), urmată de Grecia, Spania și Lituania cu câte 20%. Cel mai mic risc de sărăcie îl aveau cehii (9%), dar și olandezii și slovacii cu 11% fiecare. În UE, procentul este stabil de câțiva ani și se ridică la 17%, arată statistica Eurostat. Cei mai amenințați de sărăcie sunt copiii și persoanele în vârstă, arată studiul. De altfel, România are cea mai ridicată rată a sărăciei în rândul copiilor din toate cele 27 de țări ale Uniunii Europene (33%). Urmează Bulgaria (26%), Italia și Letonia (25%), în timp ce cel mai bine stau Danemarca (9%), Slovenia și Finlanda cu câte 12%. Persoanele în vârstă riscă mai mult să ajungă la limita sărăciei decât populația totală. Procentul este de 19% în rândul celor peste 65 de ani.

5 Sandu, Dan, *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*, Polirom, Iași, 2005, pag. 214-215

6 Voicu Dorobanțu; Ana-Maria Martinoiu; Florin Botonogu, *Social Housing: an Economic Issue*, în *Romanian Economic Journal*, anul XI, nr. 29, 2008, pag. 173-174

7 Voicu Dorobanțu; Ana-Maria Martinoiu; Florin Botonogu, *Social Housing: an Economic Issue*, în *Romanian Economic Journal*, anul XI, nr. 29, 2008, pag. 178

8 „Modelul” primarului Mazăre a fost preluat de Grupul consilierilor PNL din Bistrița care a propus mutarea în containere a nevoiașilor care nu-și pot plăti chiria în apartamente aflate în proprietatea primăriei, în 2012. Primarul Andrei Rusu a declarat: „Este o soluție absolut necesară pentru că noi trebuie să eliberăm centrul orașului”. Întâlnim aici o formă tradițională de excludere a săracilor extra-muros.

9 Bugetele sunt mereu mici în raport cu dimensiunea problemei. (n.a.)

10 Critica congresului poate fi găsită în „*Publicul arhitecturii*” al lui Giancarlo De Carlo, comentată în cadrul acestui capitol.

11 Proiectând un cartier de locuințe fidele pentalogului modernist, Le Corbusier a fost silit să-și vadă opera adaptată la condițiile climatice ale zonei de către utilizatorii prea practici pentru a pune esteticul dinaintea confortului.

our country being the second EU country most threatened by poverty after Latvia (26%). Bulgaria (21%) is the third, followed by Greek, Spain and Lithuania with 20% each. The least threatened were the Czechs (9%), the Dutch and the Slovaks with 11% each. In EU the percentage has been stable for the last few years and rises up to 17%, show statistics. Study shows that the most threatened by poverty are the children and the elders. Otherwise, Romania has the highest poverty rate amongst children from all the 27 countries of European Union (33%). It is followed by Bulgaria (26%), Italy and Latvia (25%), while Denmark (9%) and Slovenia and Finland with 12% each have the lowest rate. The elders are more likely to reach the edge of poverty than the total population. The percentage is 19% amongst people over 65.

5 Sandu, Dan, *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie, Polirom, Iași, 2005, page 214-215*

6 Voicu Dorobanțu; Ana-Maria Martinoiu; Florin Botonogu, *Social Housing: an Economic Issue*, în *Romanian Economic Journal*, anul XI, nr. 29, 2008, page 173-174

7 Voicu Dorobanțu; Ana-Maria Martinoiu; Florin Botonogu, *Social Housing: an Economic Issue*, în *Romanian Economic Journal*, anul XI, no. 29, 2008, page 178

8 The “model” of the Mayor Mazăre was taken over in 2012 by the Group of counselors PNL of Bistrița, who proposed the resettlement in containers of the poor who couldn't pay their rent for the apartments owned by the local administration. Mayor Andrei Rusu declared then: “It's an absolutely necessary solution because we need to clear the city center” . We can find here a traditional form of extra-muros exclusion of the poor.

9 Budgets are always low relating to the issue's scale. (author's note)

10 The critics of the congress can be found in Giancarlo De Carlo's “*Architecture's Public*”, commented in this chapter.

11 Le Corbusier designed the Pessac housing ensemble according to the modernism principles. He was forced to see his work adjusted to the climatic conditions of the region by the inhabitants who were too practical to give up comfort for aesthetics.

Translated from the Romanian by Silvia Gigo

Bibliografie / Bibliography

- ARNSTEIN, Sherry R., A Ladder of Citizen Participation, JAIP, Vol. 35, Nr. 4, 1969, pag. 216-224
- BELL, Brian, editor, Good Deeds, Good Design: Community Service Through Architecture, Princeton Architectural Press, New York, 2004
- BELL, Brian, WAKEFORD, Katie, editori, Expanding Architecture. Design as Activism, Metropolis Books, Bellerophon, New York, 2008
- BLUNDELL JONES, Peter, PETRESCU, Doina, TILL, Jeremy, Architecture and Participation, Taylor&Francis, Londra, 2005
- HABRAKEN, N.J., Supports_An Alternative to Mass Housing, The Urban International Press, Londra, 2011, Prima ediție la Architectural Press, Londra, 1972
- HAMDI, Nabeel, Housing without Houses, Intermediate Technology Publications, Londra, 1995
- Educating for Real, Intermediate Technology Publications, Londra, 1996
- Urban Futures, ITDG, Bourton Hall, 2005
- The Placemaker's Guide to Building Community, Earthscan, Londra, 2011
- Small Change, about the Art of Planning and the Limits of Planning in Cities, Earthscan, Londra, 2011
- HATCH, Richard C., The Scope of Social Architecture, Van Nostrand, New York, 1984
- OPPENHEIMER Dean, Andrea, HURSLEY, Timothy, Rural Studio. Samuel Mockbee and the architecture of decency, Princeton Architectural Press, New York, 2002
- Proceed and Be Bold. Rural Studio After Samuel Mockbee, Princeton Architectural Press, New York, 2005
- PEARSON, John, ROBBINS, Mark, University- Community Design Partnerships, Princeton Architectural Press, New York, 2002
- PORTERFIELD, Gerald A., HALL, Kenneth B., Jr., A Concise Guide to Community Planning, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, Mc Graw-Hill, New York, 1995
- SANOFF, Henry, AIA, Community Participation Methods in Design and Planning, John Wiley & Sons, Inc, New York, 2000
- SINCLAIR, Cameron, STOHR, Kate, coordonatori, Design Like You Give a Damn, Metropolis Books, New York, 2006
- TURNER, John F. C., Housing by People, Towards Authonomy in Building Environments, Marion Boyars, Londra, 1976, 2009
- DOROBANȚU, Voicu, MARTINOIU, Ana-Maria, BOTONOGU, Florin, Social Housing: an Economic Issue, în Romanian Economic Journal, anul XI, nr. 29, 2008
- WARD, Colin, Cotters and Squatters, Housing's Hidden History, Five Leaves Publications, Nottingham, 2002, 2009
- WHITEHEAD, Christine, SCANLON, Kathleen, coordonatori, Social Housing in Europe, LSE Londra, 2007
- Social Housing in Europe II A Review of Policies and Outcomes, LSE Londra, 2008